

SZEGEDI ÍTÉLŐTÁBLA POLGÁRI KOLLÉGIUMA

2/2004. (VI. 17.) SZÁMÚ KOLLÉGIUMI AJÁNLÁSA A HIBÁS TELJESÍTÉS MIATT A SZAVATOSSÁG ÉS A KÁRTÉRÍTÉS EGYES JOGÉRTELMEZÉSI KÉRDÉSEIRŐL

A jogosult a hibás teljesítéssel okozott, a szolgáltatás hibájában álló kár megtérítése címén követelheti:

- a szolgáltatás hibája miatt a dolog értékcsökkenésének, illetve**
- a hiba ésszerű kijavításával indokoltan felmerült vagy várható költségeinek pénzbeli megtérítését.**

A szavatossági jogokkal azonos tartalmú, természetbeli kártérítési igényt a jogosult nem érvényesíthet.

I n d o k o l á s :

I. A hibás teljesítés, mint szerződésszegés azt jelenti, hogy adott szerződés keretei között valamelyik fél vállalt szolgáltatása nem felel meg a törvényen előírt vagy a szerződésben külön meghatározott minőségi követelményeknek. A Polgári Törvénykönyvnek a 2002. évi XXXVI. törvénnyel történt módosítása a hibás teljesítés lényegét nem változtatta meg, azonban a szolgáltatás minőségére vonatkozó törvényi követelményeket – a Ptk. 277. § /1/ bekezdés a./-d./ pontjaiban – a korábbiakhoz képest lényegesen részletesebb körülírással határozza meg. Változatlanul irányadó azonban, hogy a szolgáltatásoknak a teljesítés időpontjában a törvényes és a szerződésben külön kikötött tulajdonságokkal kell rendelkezniük (Ptk. 305. § /1/ bekezdés).

1. A hibás teljesítés nemcsak a dolgok átruházására irányuló, adási típusú szerződések (adásvétel, szállítási, mezőgazdasági termékértékesítési szerződések stb.) megszegését jelenti, hanem kiemelt jelentőséghez jut a tevékenységi

eredmény szerződések (különösen a vállalkozási szerződés és nevesített altípusai), továbbá a használati szerződések (bérlet és nevesített változatai), de ezen kívül a vagyoni értékű jogok (például szellemi alkotások, társasági részesedések, üzletrész, praxis, üzletkör stb.) átruházása körében is. A hibás teljesítés nem csupán valamely átruházott dolog minőséghibájával azonos. Ha viszont a szerződéses szolgáltatás dologra irányul, a hibás teljesítés egyúttal a dolog minőségi hibáját is jelenti. Maga a szolgáltatott dolog is rendkívül sokféle lehet:

- A hibás teljesítéssel összefüggő jogvitákban az ingó dolgok közül kiemelt jelentőségük van az üzletszerűen forgalomba hozott ingóknak, vagyis a termékeknek. Ide sorolhatók az egyszerű fogyasztási cikkek (élelmiszerek, ruházati termékek, vegyipari termékek stb.), továbbá a tartós fogyasztási cikkek (például háztartási, műszaki, elektronikai, híradástechnikai, gépjármű, optikai termékek, bútorok, gépjárművek stb.). Az ingó dolgok szavatossági jogvitái azonban nem szűkíthetők le a fogyasztási cikkekre, legalább ilyen nagyságrendűek és súlyúak ugyanis a nem fogyasztási, hanem termelési célú tartós használatra rendelt termékek (például gépi berendezések, elektronikus vezérlőeszközök, számítógépek, közműrendszerek, vezetékhálózatok stb.), az ipari nyersanyag, félkésztermékek, alkatrészek, a mezőgazdasági szaporítóanyagok, termékek és termények, állatállomány minőségével kapcsolatos szavatossági és kártérítési jogviták. Szerződéses viszonyokban bonyolódnak továbbá a nem üzletszerűen forgalomba hozott ingó dolgok átruházása is (eseti jellegű, természetes személyek közötti szerződések).

- A „szavatossági jogvitákban” differenciált képet mutatnak az ingatlanok is. Idetartoznak az építmények, ezen belül a különböző funkciót betöltő épületek (lakóépületek és lakások, igazgatási, művelődési, kereskedelmi szolgáltató, ipari és mezőgazdasági üzemi épületek stb.), továbbá az egyéb létesítmények (például sportlétesítmények, közlekedési építmények, közút, vasút, híd, a közmű-és vezetékhálózatok stb.). Szerződés tárgyaként ingatlan maga a föld, továbbá a rajtalevő növényzet, mezőgazdasági berendezések is.

- A dolog fogalom alá tartozik a Ptk. értelmében a dolog módjára hasznosítható természeti erők (például villamos energia), és az értékpapírok is.

A szerződés közvetett tárgyaként szóba jöhető rendkívül sokféle dolog számbavétele azért lényeges, mert a hibás teljesítés valamennyi szolgáltatásra, minden fajta dolog (nemcsak a fogyasztási cikkek) minőséghibája esetén egységesen irányadó.

2. A szolgáltatás minőséghibája elsősorban a jogszabályokban előírt minőségi követelmények sérelmét jelenti, amely követelményekre a feleknek a szerződésben külön kitérni sem szükséges. A törvényi minőségi követelmények három szinten jelennek meg:

- A végtelen fajtájú dologi és nem dologi szolgáltatás minőségi jellemzőit kötelező tulajdonságokkal (paraméterekkel, adatokkal) körülírni teljeskörűen nem lehetséges. A Ptk. ezért meghatároz olyan általános mércét, amely mindenféle szolgáltatás közös vonását ragadja meg, azt nevezetesen, hogy bármely szolgáltatás valamilyen cél betöltésére szolgál. Generálklauzulaként irányadó, hogy a szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie a rendeltetése szerinti célra. A rendeltetési célra való alkalmasság követelményét írják körül valójában a korábbiaknál részletesebben a módosított Ptk. 277. § /1/, /2/ bekezdései. A törvényhely egyik, újabb fordulatként a szolgáltatásnak rendelkeznie kell az azonos fajtájú szolgáltatások szokásos minőségével, amelyet a jogosult elvárhat (Ptk. 277. § /1/ bekezdés b./ pont). A nyilvános kijelentés, így különösen a reklám az egyéb körülmények mellett abban nyújt eligazítást, hogy a jogosult reálisan, ésszerűen, mértéktartóan a terméktől mely szokásos minőséget, tulajdonságokat várhatja el.

- Külön jogszabályok minőségi követelmények rögzítésével előírhatják az adott dolog – a termék – konkrét tulajdonságait. Idesorolhatók a szabványok, műszaki előírások, szakmai útmutatók. A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 6. §-a szerint a nemzeti szabvány alkalmazása önkéntes, kivéve, ha jogszabály kötelezően alkalmazandónak nyilvánítja. A termék minőségét meghatározó kötelező előírás a szerződés tartalmává válik, amennyiben pedig az egyes minőségi tulajdonságokat tartalmazó szabvány vagy más előírás nem kötelező jellegű, a minőségi előírások a felek megállapodása folytán válhatnak a szerződés tartalmává. Ha pedig a felek a szolgáltatás minőségére ilyen esetben egyáltalán nem tértek ki, akkor a minőséghiba szempontjából az egyébként önkéntes szabványt a minden szolgáltatásra és minden esetben irányadó „rendeltetés szerinti célra való alkalmasság” szempontjából kell értékelni, azt tölti ki tartalommal. Az előbbiekből következik, a szolgáltatás akkor is minőséghibás lehet, ha a minőségre nézve egyáltalán nincs kötelező szabványi előírás, továbbá akkor is, ha a termék kielégíti ugyan a kötelező szabvány előírásait, a rendeltetésszerű használat általános követelményének azonban valamilyen, a kötelező szabványban nem részletezett okból nem felel meg, egyéb hibája van. A termék tehát biztosan minőséghibás, ha

nem felel meg a kötelező szabványban előírtaknak, de minőséghibás lehet akkor is, ha a kötelező szabvány előírásait ugyan kielégíti, azonban az egyéb, kötelező szabványban nem részletezett tulajdonságai az átfogóbb minőségi követelménynek – a rendeltetésszerű használatnak – a kötelező szabványban nem részletezett okból nem felelnek meg. Minőséghibás lehet továbbá a termék akkor is, ha ránézve kötelező szabvány egyáltalán nem készült, azonban a rendeltetésszerű használat követelményét nem elégíti ki, amely szempontból eligazítást nyújthatnak a termékre vonatkozó nem kötelező szabványi előírások.

- A termékkel kapcsolatos ún. járulékos kötelezettségek elmulasztása a szolgáltatás minőséghibáját eredményezi akkor is, ha maga a termék egyébként nem minőséghibás. Ilyen kötelezettségek: használati, kezelési utasítás; árujelző; megfelelőség tanúsítása; megfelelő címkézés, csomagolás; kísérő okmányok (például jótállási jegy) mellékelése. A járulékos kötelezettségekről részletesebb szabályokat tartalmaz a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény, továbbá más külön jogszabályok, így például a megfelelőség tanúsításáról szóló 208/1999. (XII. 26.) Korm. rendelet.

A szolgáltatások minőségét a „törvényi követelmények” oldaláról tehát általában a rendeltetés szerinti célra való alkalmasságuk, a termékekre nézve további különös rendelkezésként az egyedi, konkrét minőségi jellemzők (kötelező vagy nem kötelező) szabványosított előírása és a termékhez kapcsolódó járulékos kötelezettségek határozzák meg. A szolgáltatásnak ezen túlmenően nemcsak a jogszabályban, hanem a szerződésben külön megfogalmazott minőségi követelményeknek is meg kell felelnie (Ptk. 277. § /1/ bekezdés c./ pont). A minőségre vonatkozó rendelkezések általában diszpozitívek, a felek a szerződésükben annál szigorúbb vagy enyhébb, illetve eltérő, egyedi igényeket is megfogalmazhatnak. A szerződésben külön kikötött minőségi elvárások ugyanolyan súlyúak, mint a jogszabályban megfogalmazott minőségi követelmények, adott esetben megelőzhetik azokat: ha a kötelezett nem a szerződésben külön meghatározott minőségű dolgot teljesíti, a szolgáltatás akkor is minőséghibás, ha egyébként a rendeltetés szerinti célra alkalmas lenne.

3. A hibás teljesítéshez, mint nevesített szerződésszegési esethez különböző jogkövetkezmények kapcsolódnak, amelyek közül kiemelt jelentőségűek: a szavatosság (Ptk. 305/A.-309. §), a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése (Ptk. 310. §), továbbá a – kötelező vagy önként felvállalt – jótállás (Ptk. 248. §).

A jogkövetkezmények ahhoz is igazodnak, hogy a szolgáltatott dolog minőséghibája a jogosultnak milyen természetű vagyoni hátrányt okozhat. A legközvetlenebb érdeksérelem, hogy a hiba valamilyen módon a szolgáltatás, a dolog értékét csökkenti, korlátozza használhatóságát, hátrányosan érinti esztétikai megjelenését (a szolgáltatás hibájában álló, ún. tapadó károk; a teljesítési érdek sérelme). A vagyoni érdeksérelem közvetett – ún. következménykárok -, amikor a szolgáltatott dolog fogyatékoságai olyan folyamatot indítanak el, amelynek következtében sérülhet az emberi élet, egészség, testi épség (személyi károk), vagy károsodhatnak a jogosult más, a szolgáltatás tárgyán kívüli vagyontárgyai (dologi károk). A szolgáltatás hibája a dolog rendeltetésétől függően a hasznot hajtó termelésben gazdasági kiesést okozhat (elmaradt haszon jellegű károk), és vagyoni érdeksérelemet okoznak a hibás teljesítés további következményeinek elhárítása, az érdeksérelem enyhítése érdekében felmerült ésszerű kiadások (költségek).

A hibás teljesítés egyes jogkövetkezményei a vagyoni érdeksérelem különböző megjelenési formáihoz kapcsolódnak.

II. A szavatosság a hibás teljesítésnek az a jogkövetkezménye, amely a visszterhes szerződések jogosultjának a szolgáltatás hibájában megvalósuló, értékcsökkenést eredményező teljesítési érdeksérelem (ún. tapadó károk) orvoslására szolgál. Nem vonatkozik a szavatosság a hibás teljesítéssel okozati összefüggésben felmerült különböző következménykárokra, kivéve a szavatosság alapján fennálló kötelezettség teljesítésével felmerülő költségeket.

A szavatossági jogokat illetően a Ptk. módosított 306. §-a a fogyasztói adásvételről szóló irányelv rendszerét tükrözi. Az irányelv, és ennél fogva a módosított Ptk. kétlépcsős rendszere egyértelmű prioritást ad a természetbeli teljesítést biztosító szavatossági jogoknak: a kijavításnak és a kicserélésnek.

A jogosult első lépcsőben szabadon választhat a kijavítás vagy a kicserélés szavatossági jogok között. A szavatossági igénye azonban csak az egyik jogra koncentrálódik, ha a másik (választott) szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy az arányosság követelményébe ütközne. Lényegében harmadik lépcsőben - akkor, ha a jogosultnak sem kijavításra, sem kicserélésre nincs joga, vagy ha a kötelezett ezeket nem vállalja, illetve nem tud eleget tenni -, a jogosult választása szerint megfelelő árleszállítást igényelhet, vagy elállhat a szerződéstől. Az arányosság elvéből következik, hogy jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.

A módosított törvényi szabályozás szerint az árleszállítás mögöttes, feltételtől függő szavatossági igénnyé vált, amelyben az a szándék jut kifejezésre, hogy a szavatosság elsősorban a hiba természetbeli, és nem a pénzbeli orvoslására szolgáló jogintézmény.

A joggyakorlat tapasztalatai szerint a szavatosságnak ilyen funkciója megfelelően működik a kereskedelmi forgalomban értékesített, fogyasztási cikkek értékesítése körében, megfelelően kiépült, háttér szervizhálózat mellett. Más területeken azonban a hiba pénzbeli reparációjára mutatkozik lényegesen nagyobb igény. Így az ingatlanok forgalmában, különösen a magánszemélyek között használt házasingatlanok, lakások adásvétele esetén, de hasonlóan a magánszemélyek közötti ingó forgalomban (például használt gépkocsik vétele), vagy más esetben a nevelésre kihelyezett állatállomány betegsége miatt meghatározóan a hibás teljesítés pénzbeli orvoslása az ésszerű, a hiba természetbeli kijavítása vagy kicserélése nehézkes vagy nem lehetséges. A szolgáltatás hibája miatti érdeksérelem pénzbeli eszközökkel való reparálására ilyenkor a kártérítés alkalmasabb.

A törvénymódosításban kifejeződő jogalkotói szándék értelmezése útján a hibás teljesítés körében a szavatosság és a kártérítés elhatárolása, egyben összhangjuk kialakítása érdekében fontos következtetések vonhatók le.

1. A szavatosság elsősorban és meghatározóan a szolgáltatás hibájában álló vagyoni érdeksérelem (a hiba) természetbeli orvoslására irányul. A szavatosságnak lényegében az a szerepe, hogy a szolgáltatás (a dolog) hibájában álló kárt a hibásan teljesítő (a károkozó) fél kimentésétől függetlenül rendezze. A szavatosság a szolgáltatás hibájában álló vagyoni érdeksérelem behatárolt körében a kártérítés általános funkcióihoz képest lényegében hasonló szerepet tölt be, ezen a szűkebb területen a szavatosság a kártérítéshez képest különös jogintézmény. Mivel a hibás teljesítés miatti vagyoni hátrány egyik típusára, a teljesítési érdek sérelmére – az ún. tapadó károkra – a törvény külön jogintézményként (lex specialisként) a szavatosságot alkalmazza, a kártérítést a szolgáltatás hibájának természetbeli orvoslása köréből mellőzni kell. Ezért nem lehetséges, hogy a jogosult a kellékszavatossági igénnyel, így a kijavítással azonos tartalmú kártérítési igényt érvényesítsen, adott esetben az elévült szavatossági igény helyett. Nem indokolt lehetővé tenni, hogy a jogosult a szavatossági igény sikertelen érvényesítése után kártérítés címén követelhesse mindazt, ami szavatosság címén nem volt

érvényesíthető. Ki kell zárni, hogy a hiba természetbeli orvoslását – kijavítás, kicserélés, a munka újbóli elvégzése stb. – a jogosult természetbeli kártérítésként követelhesse; a szavatossági jogokkal azonos tartalmú természetbeli kártérítési igényt a jogosult nem érvényesíthet.

2. A kártérítés ezzel szemben a hibás teljesítés esetén a vagyoni érdeksérelem pénzbeli reparációjára alkalmas. A kártérítés meghatározóan a következménykárokra vonatkozik, amikor a szolgáltatás hibájával okozati összefüggésben, de azon kívül keletkezik hátrány a jogosult vagyonában (ilyen tartalommal korlátozza a hibás teljesítésből eredő kártérítési igény mértékét a szavatossági jogokkal nem reparálható következménykárokra az új Ptk. koncepciója; Magyar Közlöny 2003. évi 8. szám, Különszám 99. oldal).

A szolgáltatás hibája miatt a tapadó kárra kártérítés csak két esetben érvényesíthető: a jogosult követelheti a hiba miatti értékcsökkenés pénzbeli megtérítését, továbbá kártérítésként követelheti a hiba kijavíttatásának költségeit.

A szavatossági jogok rendszerében az árleszállítás csak második lépcsőben, előírt törvényi feltételek mellett, mögöttesen alkalmazható, a szavatossági határidők között, ilyenkor azonban a kötelezett nem mentheti ki magát. A szolgáltatás értékcsökkenése miatti pénzbeli kártérítés viszont a szavatossági törvényi korlátok nélkül, nem másodlagosan, hanem az egyéb kárigénnyel azonos sorban érvényesíthető az általános elévülési határidőn belül, ilyenkor viszont a károkozó a felróhatóság alól kimentheti magát. Előállhat olyan eset is, hogy a jogosult szavatossági igényként kijavítást érvényesít, és emellett kártérítésként az értékcsökkenést is követeli, mivel a kijavítás teljes értékű nem lehet és a javított dolog értékcsökkentté válik.

A kártérítésként követelhető értékcsökkenés adott esetben nagymértékben lefedheti a kijavítási költség megtérítését is. A joggyakorlati tapasztalatok szerint indokolatlan általában a jogosultat arra kényszeríteni, hogy a hibás szolgáltatást nyújtó kötelezettel szemben a kijavítást erőltesse, részben azért, mert az esetek egy részében okkal a bizalma rendül meg, más esetekben pedig a kötelezett nem is tud a kijavításról megfelelően gondoskodni. Elsősorban természetes személyek közötti ingatlanok átruházásánál, de akár ingó adásvételnél a kötelezett rendszerint a kijavításnak maga is úgy tudna eleget tenni, hogy valamely szakcéggel végezteti el a kijavítást. A tapasztalatok szerint általában az a célravezető, ha a jogosult szabadon dönti el, a hiba természetbeli kijavítását kéri-e, vagy pedig adott esetben a

kijavíttatás költségeire tart igényt. A jogosultat ebben korlátozni nem indokolt, ugyanakkor a jogosultat a kártérítés körében kárenyhítési kötelezettség terheli. Ez azt is jelenti, hogy a hiba ésszerű kijavíttatásával és az indokoltan felmerült költségei megtérítésére tarthat csak igényt, vagyis figyelembe kell venni, hogy a kijavíttatás során a költségek csökkentése érdekében úgy járt-e el, ahogy az elvárható. A bírói gyakorlatban arra is van példa, ha a jogosult visszaélésszerűen zárkózik el a kijavítástól, akkor az általa követelt kijavítási költség összegszerűsége nem lehet magasabb, mintha a kijavítást a kötelezett maga végezte volna el önköltségi áron (BH. 1985/2/69. számú jogeset). A joggyakorlatban érvényesül az az elv is, hogy a jogosult a hiba kijavításának várható költségét akkor is követelheti, ha a kijavítás még nem történt meg (Legfelsőbb Bíróság GK. 47. számú állásfoglalás). Gyakori eset például házasingatlan, lakások adásvételénél, hogy a jogosult a kijavítást nem végezteti el azonnal, hanem csak későbbi időpontban, adott esetben más munkákkal együtt tervezi, vagy pedig egyszerűen nem rendelkezik megfelelő fedezettel, hogy a kijavítást mással elvégeztesse és a költségeket a kötelezett helyett megelőlegezze. A kötelezett ilyenkor a kijavítás előrelátható és indokolt költségeiben marasztalható, a jövőbeli kiadás esedékességének a kamatfizetés kezdő időpontjára van kihatása. Összefoglalva a hibás teljesítés miatti kártérítést a szavatossággal való törvényi „munkamegosztás” folytán a következők jellemzik:

- A hibás teljesítéssel okozott vagyoni érdeksérelmek közül a szavatosság csak a szolgáltatás hibájában álló tapadó kárra, a kártérítés pedig meghatározóan a következménykárokra vonatkozik.
- A szavatosság a hiba természetbeli orvoslására szolgáló speciális jogintézmény, ezzel azonos tartalmú természetbeli kártérítési igény nem érvényesíthető. A szolgáltatás hibája miatt a dolog értékcsökkenésében megtestesülő kár pénzbeli megtérítésére azonban a kártérítés alkalmazható.
- Átfedés a két jogintézmény között a szolgáltatás hibájának pénzbeli megtérítése körében fordulhat elő. Az ellenérték arányos leszállításához való jog érvényesíthető szavatossági igényként, és érvényesíthető pénzbeli kártérítésként, a szavatossági árleszállítási joggal tartalmilag nagymértékben hasonlatos értékcsökkenés címén. Az a fél, aki él az árleszállítás jogával, a szolgáltatás értékének csökkenése miatt kártérítést már természetesen nem követelhet.